

fólkunum neyðuga rygg-dekningin og finna eina veruliga og varandi loysn á trupulleikanum?

Spurningurin er eisini, hvat veruliga aðalmálið hjá embætisverkinum skal verða – at tæna politikarunum ella fólkinum?

Man kundi t.d. broytt lógarteknisku eftirkanningina hjá lögdeildini í Inn-lendismálaráðnum frá at vera eitt tilboð til at verða eitt krav, fyri at mál kunnu leggjast fyri landsstýrisfund. Heilt fram til januar 2010 var tað ein tvungin skipan.

Man kundi kravt, at eftirkanningin eisini skal liggja við uppskotinum, tá tað verður lagt fyri landsstýrisfund, og tá uppskot seinni verða lögð fyri Løgtingið.

Hvat hendir, tá tann eini av landsins hægstu embætisfólkum, sum veruliga hefur torað at givið politikarum eitt mótspæl, bæði sjálv og við ryggdekningi til síni embætisfólk, fer frá vegna aldur?

Kennir nakar nakran embætismann, sum er komin styrktur fram á síni starvsleið við at gera vart við seg, ímóti politiskum ætlanum? Hvussu leingi kunnu vit vænta, at embætisfólk vilja standa fram sum embætisfólkini á Gjaldstovuni og Landsverk nú hava gjørt?

Er nakar, sum kann tryggja, at tað kann loysa seg hjá embætisfólkum at gera vart við seg og geva politisku skipanini eitt fakligt mótspæl? Ella í øllum førum, at tað ikki fær neiligar avleiðingar fyri viðkomandi?

Hava vit ikki lógmansstjórar og aðalstjórar, sum kunnu geva hesum embætisfólkunum neyðuga rygg-dekningin og finna eina veruliga og varandi loysn á trupulleikanum?

Spurningurin er eisini, hvat veruliga aðalmálið hjá embætisverkinum skal verða – at tæna politikarunum ella fólkinum?

Hesin spurningurin varð einaferð settur á eini ráðstevnu fyri nøkrum árum síðani. Har varð bara ein av landsins hægstu embætisfólkum, ið metti sína aðaluppgávu verða at tæna fólkinum. Hetta varð stjórin á lögtingsumsitingini.

Hallbera West, stjórnsmálafrøðingur

Formliga er eingin staðfesting av, at alt vald í Føroyum stavar frá føroyska fólkinum, sum jú sum kunnugt er útgangsstøði í demokrati-hugtakinum. Føroyar hava tó sjálvræði á einum ótali av málspókum og blokk-

stuðulin er, sum kunnugt, ein lutfalsliga lítil partur av búskapinum. Vit hava tí - fyri ein stóran part - eina sjálvstøðuga politiska skipan, og tað er henda sjálvstøðuga politiska skipan, sum er lögð undir lupp í hesum døgum. Ógreiða formliga grundarlagið er ein trupulleiki, og tað er ikki ætlanin hjá mær at bagatellisera hetta, men eg fegnist tó um, at vit loksins hava sett okkara egnu skipan á dagsskránna.

Fyri at siga heilt stutt (og foreinklað), hvørji krøv eru til demokratiskar skipanir, so fevna hesi um: vald umboð; fri, rættvís og reglulig val, val millum meiri enn ein politiskan flokk; talu- og skrivi frælsi umframt onnur persónlig frælsis rættindi; savningar- og samkomufrælsi; rætturin til alternativa information (sum ikki er stýrd e.l.l.); meirluta-avgerðir og minnilutavernd; eitt samfelag eyðkent við áliti, tollyndi og atlit til felagsskapin. Harumframt vanligu eisini treyt um rættartrygd í breiðari merking. Fleir av hesum atlitum hugsa vit ikki stórvegis um, tí vit taka tey sum eina sjálvfylgju.

Til hetta kann eg leggja afturat, at væntanir eisini eru um, at fólkaraði inni heldur samrøður og kjak, eyðkend av virðing, sum vit eitt nú kenna tað frá danska guðfrøðinginum, Hal Kock. Í hesum sambandi kann eg nevna, at Hal Kock varð nevndur í eini lógmansrøðu fyri fáum árum síðani. Tað kann undra, tá nú politiska skipanin í so lítlan mun hefur tikið bók og boðskap hansara til sín.

Men fólkaraði - á skipanarligum støði - snýr seg so sanniliga eisini um at avmarka vald. Um vit yvir-

høvur skulu gera okkum nakra vón um at nærkast idealinum um, at tað er fólkiað sum ræður, so skal vald hjá stovnum og einstaklingum avmarkast. Hvussu hetta kann gerast er eitt stórt evnið í sær sjálvum. Útgangsstøðið fyri okkara fólkaraði er, sum kunnugt, at hvør einstakur fer á val og velur okkara umboð á Løgting til at taka avgerðir okkara vegna. Men fyri tað, um ein er valdur, so merkir tað ikki, at man hervið hefur friar hendur. Um lurtað verður eftir orðavalinum hjá okkara fólkavaldu, so ber lættliga til at halda, at so er.

Okkara umboð á Løgtingið skulu m.a. tryggja, at landsstýrisfólk ikki hava ov stórt vald. Landsstýrisfólk eru ikki beinleiðis vald, men eru landsstýrisfólk sum úrslit av bæði eini samgongutelving og eini telving innanflokks. Tað er tískil ikki í samsvari við eina demokratiska stýrisskipan, at landsstýrisfólk fáa tillutað suverent vald, sum tað at fáa sonevndar blankokekkar, er eitt dømi um. Av eini ella aðrari orsök so hefur Løgtingið lyndi til at geva landsstýrisfólkum hesar blankokekkar, og tað er ein ósikkur í føroyskum lógarsmiði. Seinasta dømið um hetta er í aktuella tunnilmálinum, men vit kenna tað eisini frá fiskivinnuøkinum og onnur dømi eru eisini.

Fólkaraði snýr seg – fram um alt annað - at avmarka valdið hjá einstaklingum. Tí tað er ikki uttan grund, at sagt verður, at vald korrumperar, og at absolut vald korrumperar absolut. Um valdið ikki verður avmarkað, so hefur fólkiað einki reelt vald.

Tankarnir leita til Kina, sum búskaparliga buldrar avstað í heimshøpi. Fyri meg

er tað nýtt at hoyra føroyingar tosa um, at vit áttu at fingið ein kinesara til Føroyar at stýra. Tað er heldur ikki vist, at hesar útsagnir skulu takast bókstavliga, men kanska skulu skiljast sum eitt krav um størri effektivitet í politisku skipanini. Men tað er tó umráðandi at minnast til, at tá vit tosa um Kina, so tosa vit ikki um eitt fólkaraði. Í mun til fólkaraði eru vit jú komin longur enn Kina, so hví leita handa vegin.

Orsøkin til at eg havi heft meg við hesa nýggju fyrmyndina hjá føroyingum er, at hon hefur nakað til felags við eina aðra fyrmynd hjá føroyingum. Eg havi mangan hoyrt útsagnir um, at vit eiga at koyra Løgtingið og Landsstýrið til hús og í staðin seta ein skipara at stýra Føroyum. Einkin skal her takast frá skiparum og teirra avriki á havinum, men henda fyrmynd hóskar seg ikki í einum demokratiskum stýrisskipanarligum samanhangi. Ímyndin um ein skipara á brúnni, sum gevur harraboð til øll onnur at akta og arbeiða eftir, er altso ein autoriter fyrmynd.

Halgir Winther Poulsen, lögfrøðingur, sambært Kringvarpi Føroya

Tað er brot á bæði lógina um ábyrgd landsstýrismanna og á tingskipanina, at týðandi upplýsingar verða hildnar aftur fyri lögtinginum í málinum um Skálafjarðar-tunnilin.

Kári á Rógvi, doktari í lögfrøði

Tú hefur eina heimild at gera okkurt, men ikki til at gera alt. Heimildin er ítøkilig, og tað er ein trupulleiki, at hvørki embætisverkið ella landsstýrismaðurin halda

seg innan fyri tað, sum heimildin greitt sigur.

Svar um alment innlit eru galin upp á so nógvar mátar. Standardsvar vísa til paragraffir, ein svada sum gruggar og teppibumbar borgaran. Víst verður til dømi, sum einki hava við málið at gera. Alt (hjá tí almenna) er alment. Um nakað skal loynast, so skal tað grundast ítøkiliga út frá tí máli, sum innlit verður søkt í, um innlit skal noktast. Í spurninginum um sáttmálan um tunnilin er alt liðugt, so um innlit skal noktast, kann tað ikki vera til allan sáttmálan, men bert til partar har ítøkiligar grundir eru fyri at nokta, at júst tann parturin av sáttmálanum hefur upplýsingar, sum aðrir partar ikki eiga at fáa innlit í. Trupulleikin er at almenna fyrisingin ikki vil lyfta innlitsreglurnar upp á eitt hægri stig.

Taginarskylda kann ikki áleggjast tingfólki. Tey skulu hava móguleika fyri frítt at tosa um øll viðurskipti. Har er bara eitt undantak. Tað er bara eitt undantak, tað er í uttanlandsnevndini, og tann heimildin er heldur óviss og átti at haft eina greiða lógarheimild.

Dimmalætting, oddagrein

Í dag er neyðugt at minna á, at tað ikki ber til at vinna fram á leið uttan stríð, sveitta og tár. Og somuleiðis er neyðugt at minna á, at uttan mun til, hvussu óð ella ónøgd vit eru, so er einki frægari alternativ í at velja enn tað torføra demokratið.

Føroyar eru í dag ikki at rokna sum eitt nóg væl virkandi demokrati við skilvísari parla-mentarismu og greiðum valdsbýti. Vit síggja í hesum døgum, hvussu stýrisskipanin verður skeiklað av

bæði landsstýri og lögtingi, soleiðis at illa ber til at siga, hvør hefur hvat vald, og hvør hefur ábyrgdina av hvørjum. Aftur at hesum gongur ikki dagur, har vit ikki hoyra og síggja, hvussu illa mangir tinglimir og landsstýrisfólk duga at grundgeva fyri sínum stóðutakanum, og hvussu út av lagi illa verður lurtað eftir tí fakligheit, sum hóast alt spírar fram í Føroyum, og sum er alneyðug fyri at nakað sum helst skil skal vera í. Landsstýrið fremur í sínum lagi avgerðir í óðum verkum og fær ein alt ov ofta illa upplýstan tingmeiriluta at atkvøða fyri. Eisini verða alsamt fleiri avgerðir í landsstýrinum tiknar kollektivt, so ikki ber til at siga, hvat einstakt landsstýrisfólk hefur ábyrgdina av.

Jú, sanniliga hava vit mangt og hvat at finnst at, og jú, sanniliga krevjast stórar ábøtur og størri krøv til tey fólkavaldu og teirra landsstýrisfólk.

Men tá atfinningarnar umskapast til vandamikla lifran fyri ódemokratiskum nýskipanum, avmarkingum av valrætti ella uppstillingar-rætti, so mugu ávaringarljós tendrast.

Enn einaferð: Einkin land í heiminum hefur vunnið fram á velvirkandi demokratiska leið uttan stríð og sveitta og sumstaðni enntá blóð, so tað er vitleyst at freistast at avtaka demokratið, bara tí ein fær ilt í høvdið av manglandi vitskapi og vanligari idioti hjá nøkrum fólkavaldum umboðum ella landsstýrisumboðum teirra.

Um viljin til demokrati í Føroyum er so lítil, at totaliterir tankar vekjast, bara tí ein, tvær, trýggjar ella tíggju samgongur virka illa, so er tað tað og einki annað, sum skal ovast á listan yvir hævudstrupulleikar.

Okkum tørvar betri upplýsing, betri skúling av bæði veljarum og valevnum, ja. Men hetta skal loysast tann rætta vegin við at taka tunga og drúgva takið at lyfta alt skúlaverkið í landinum. Ja, tað tekur tíð, ja, kanska 100 ár ganga, áðrenn vit koma fram, og tá verða eisini tøk eftir, tí eitt demokrati blómar ongantíð uttan stóðuga røkt.

Vit mugu til arbeiðis, landinum at frama, og kveistra burtur allar totaliterar tankar, samstundis sum vit gera ábøtur á bæði stýrisskipan, upplýsing og krøv til okkum sjálv.

Demokratið er torføra disiplin, men einki alternativ er til demokratið.